

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 88/2022 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen hyvinvointialueesta annetun lain 33 §:n tulkinnasta ja soveltamiskäytännöstä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Kaisa Juuson /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 88/2022 vp:

Onko hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 33 §:n lause "Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä" poissulkeva niin, että muu kuin saamenkielinen henkilö ei voi tulla valituksi lautakunnan jäseneksi,

voiko kielitaitovaatimus syrjäyttää aluevaalien tuloksen perusteella puolueelle kuuluvan paikan hyvinvointialueen toimielimessä,

koska kysymyksessä on julkista valtaa käyttävä toimielin, voiko kielitaitovaatimus olla syrjivä perustuslain yhdenvertaisuuspykälän näkökulmasta,

minkä tasoinen saamen kielen taito on vaatimuksena, jotta henkilö on saamenkielinen lain 33 §:n tarkoittamassa merkityksessä ja

voiko saamen kielen lautakuntaan valituksi tullut pyytäessään saada suomenkielisen tulkauksen?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 33 §:n mukaan kaksikielisellä hyvinvointialueella on kansalliskielilautakunta. Kansalliskielilautakunnan tehtävänä on muun muassa selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen, sekä selvittää, arvioida ja määritellä hyvinvointialueen vähemmistökielillä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua.

Hyvinvointialueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on saamen kielen lautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Vähintään 40 prosenttia lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien sekä kolttalain (235/1995) 42 §:ssä tarkoitetun kyläkokouksen esittämistä henkilöistä siten, että kyläkokous esittää näistä yhtä henkilöä. Saamen kielen lautakunnan tehtävät ovat lähes samat kuin kansalliskielilautakunnan tehtävät.

Saamen kielen lautakuntaa koskevien hallituksen esityksen (HE 241/2020 vp) perustelujen mukaan saamen kielen lautakunta on hyvinvointialueen saamenkielisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamiskanava hyvinvointialueen hallinnossa. Sen tehtäväkenttä ulottuu hyvinvointialueen kaikkiin tehtäviin. Saamen kielen lautakunta on luonteeltaan hyvinvointialueen oma toimielin, joka täydentää ja turvaa saamenkielisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia hyvinvointialueella. Lautakunnassa tulisi olla edustettuina kaikki kolme saamen kieltä eli inarinsaame, kolansaame ja pohjoissaame.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan kieliryhmään kuulumista arvioidaan sekä kansalliskielilautakunnassa että saamen kielen lautakunnassa vakiintuneen käytännön mukaisesti siten, että esimerkiksi merkintä äidinkielestä väestötietojärjestelmässä ei ole ainoa määrittävä tekijä kieliryhmään kuulumisesta. Tulkinnassa tulisi ottaa huomioon myös muut yksilön kielelliseen asemaan liittyvät tekijät, kuten kielellinen identiteetti ja kielellinen tausta (HaVM 55/2014 vp). Kansalliskielilautakunnan osalta kieliryhmään kuulumista arvioitaessa tulisi myös huomioida edellä mainitussa hallintovaliokunnan mietinnössä mainitut seikat kyseisen kielen asemasta yksilön käytännön elämässä samoin kuin yksilön mahdollisuus aitoon kaksikielisyyteen. Kansalliskielilautakunnan osalta tulkinnassa voidaan lisäksi, hallintovaliokunnan mietintöön pohjautuen, nojata henkilön todelliseen kielitaitoon, jota osoittaisi muun ohella esimerkiksi oppivelvollisuuden tai muun tutkinnon suorittaminen kyseisellä kielellä. Saamenkielisten osalta kieliryhmään kuulumisen arvioinnissa on puolestaan korostettava myös kulttuuria ja kulttuuriymmärrystä. On myös hyvä huomata, että saamelaiskäräjälain mukainen saamelaismääritelmä ei ole sama asia kuin kieliryhmään kuuluminen. Toimielintä nimitettäessä ei siis tule arvioida sitä, täyttääkö henkilö saamelaismääritelmän, vaan etsiä saamenkielisiä henkilöitä, jotka tuntevat ja ymmärtävät myös saamelaista kulttuuria.

Eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 17/2021 vp), että ”kielellisten oikeuksien käytännön toteutumisen kannalta perustuslakivaliokunta pitää merkittävänä säädettäväksi ehdotettavia kielilautakuntia, joiden tehtävänä on arvioida kielellisen vähemmistön palveluiden saatavuutta, tarvetta ja laatua sekä tehdä näitä seikkoja koskevia ehdotuksia aluehallitukselle.” Valiokunta ei lausunnossaan kiinnittänyt kriittistä huomiota saamen kielen lautakunnan kielitaitovaatimukseen eikä näin ollen nähnyt sitä ongelmallisena perustuslain yhdenvertaisuussääntelyn näkökulmasta.

Niin ikään lakiesityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä Saamelaiskäräjät lausunnossaan 9.3.2021 hallintovaliokunnalle, näki tärkeänä, että lautakuntaan nimettävät jäsenet ovat saamenkielisiä ja sen, että saamen kielen lautakunnassa on nimettyinä henkilöitä kustakin Suomen saamelaisten saamen kielen kieliryhmästä.

Aluevaltuuston näkökulmasta saamen kielen lautakunnan kielitaitovaatimuksessa on kysymys erityisestä vaalikelpoisuuden rajoituksesta, joka tulee ottaa huomioon toimielintä asetettaessa vastaavalla tavalla kuin hyvinvointialueesta annetun lain 10 luvun vaalikelpoisuutta koskevat säännökset sekä muut toimielimen kokoonpanoon vaikuttavat säännökset, kuten nk. tasa-arvolain kiintiösäännös. Näin ollen saamen kielen lautakunnan erityinen vaalikelpoisuussäännös on siis otettava huomioon, kun aluevaltuustoon valitut ryhmät neuvottelevat luottamushenkilöpaikkojen jakautumisesta vaalituloksen perusteella.

Kielilautakunnat ovat uusia eikä sellaisenaan niitä vastaavia toimielimiä ole esimerkiksi kuntien hallinnossa. Näin ollen kielilautakuntien vaalikelpoisuutta koskevaa, hallintotuomioistuimen ratkaisuihin pohjautuvaa tulkinta- ja soveltamiskäytäntöä ei ole vielä olemassa. Kysymys siitä, minkä tasoinen saamen kielen taito on edellytyksenä vaalikelpoisuuteen saamen kielen lautakuntaan, ratkaistaan viime kädessä hallintotuomioistuimessa mahdollisen muutoksenhakuprosessin yhteydessä. Kun tarkoituksena on, että lautakunnassa olisi edustettuina kaikki kolme saamen kieltä, ei kielitaidolle asetettua kynnystä ole tarkoituksenmukaista asettaa liian korkealle. Hallintotuomioistuimessa ratkaistaan myös kysymys siitä, mikä merkitys säännöksen perusteluissa kuvatuille saamelaiselle kulttuurille ja kulttuuriymmärrykselle on vaalikelpoisuuden arvioinnissa annettava.

Saamen kielilain (424/2003) 6 §:n mukaan Lapin hyvinvointialueen toimielinten saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Kokouksissa tulee tarvittaessa järjestää tulkkaus. Jos kukaan toimielimen jäsenistä tai paikalla olevista esittelijöistä ei voi huolehtia tulkkauksesta, on kokoukseen kutsuttava tulkki. Säännöksen on tarkoitus vastata kielilain (243/2003) 28 §:n säännöstä jonka mukaan hyvinvointialueen toimielimen jäsenellä oikeus käyttää suomea tai ruotsia, ja jos toimielimen muu jäsen ei ymmärrä suullista puheenvuoroa, se on pyynnöstä hänelle lyhyesti selostettava.

Säännöksen tarkoituksena on luottamushenkilöiden mahdollisuus täyttää tehtävänsä, kun kokouksessa käytetään saamea. Tällöin merkityksellistä ei ainoastaan ole saamelaisten oikeus saada tietoa omalla kielellään, vaan myös oikeus tulla ymmärretyksi, kun he käyttävät omaa kieltään. Tulkkaus on siksi voitava järjestää sekä suomen kielestä saameksi, että päinvastoin. Näin ollen, mikäli henkilö, joka ei osaa saamen kieltä, katsotaan vaalikelpoiseksi saamen kielen lautakuntaan, hän voi toimielimen toiminnassa käyttää tarvittaessa suomen kieltä.

Helsingissä 29.3.2022

Kuntaministeri Sirpa Paatero